

**KODÁLY-KISFALUDY SÁNDOR: HIMFY-DAL
(A BOLDOG SZERELEM 35. DALA)***

Ittzés Mihály

Kisfaludy Sándor

Himfy-dal (Kisfaludy Sándor verse) (2:53)

Tokody Ilona (ének) és Szücs Lóránt (zongora)

© 1975 HUNGAROTON RECORDS LTD.

A Himfy-strófa 4+4 / 4+3 / 4+4 / 4+3 //
4+4 / 4+3 / 4+4 / 4+3 //
4+4 / 4+4 / 4+3 / 4+3 // szerkezetű.

Rímek: a b a b / c d c d / e e f f /

Mindig gondolkoztam azon, hogy miféle furcsaság van ebben a darabban, ami kicsit elválasztja (nemcsak a keletkezés kora, későbbi volta miatt) a többi, a sorozatba foglalt „megkésett melódiától”.

Az ok: (úgy gondolom) a sajátos hangrendszerben van, amely itt helyet kap. Egy helyütt Bárdos Lajos utal arra, hogy Kodály-művek részleteiben betekintést nyerhetünk a 3. féle hétfokúságba. Ebben a két kisszekund lépés egymás mellett van:

1. hétfokúság (diatónia)

... n2 k2 n2 n2 k2 n2 n2 n2 k2 n2 n2 k2 n2 n2 n2...: oktáv-szakasz határai (Egymástól tehát kvart, vagy kvint távolságban)

2. hétfokúság (a kodályi heptatónia secunda):

... k2 n2 n2 n2 n2 k2 n2 k2 n2 n2 n2 n2 k2 ... (k2-ok terc, szext távolságban)

¹ Dr. Ittzés Mihály (1938–2018) kiadatlan elemzése (1978). Közreadta: Ittészné Kövendi Kata

* *Megkésett melódiák* 8. – kiadatlan elemzés

3. hétfokúság

... $\underline{k_2} \underline{k_2} n_2 n_2 n_2 n_2 \underline{k_2} \underline{k_2} n_2 n_2 \dots$ (k2-ok szekund, szeptimre)

Ennek a legközelebbi a rokonsága az egészhangúsággal, hiszen a hattagú egészhangú skálából itt öt lépcső egymás mellett megvan, mintha csak a hatodik nagy szekundot elfeleztük volna...

1. kvart kvint

2. szext terc

3. szekund szeptim

egészhangú

* / ω (omega) - rendszer (Lendvai)

A Kodály-Kisfaludy dalban így néz ki:

n7

b6

b5

b4

dúr

Jellemző hangközök: bő kvart, bő kvint, bő szext, nagy szeptim a dúrszerű kezdés után

A Himfy-dal első 9 üteme a gesz-alapú 3. hétfokúságban van, akárcsak a darab 4 ütemes utójátéka. De jelent-e ez valójában tonalitást? A kezdő dallam sem igazít el... Önmagában ugyan valami B-dúr melódiának látszik, de aztán...: gesz, é ott is. Contradictio in adjecto: atonális főhangneme van a darabnak, legalábbis a műzenéből és népzénéből megszokott hangnemekhez képest.

A darab nagyon-nem-dal jellegű, hiszen nagyobb összefüggő dallamívek nincsenek benne, illetve túlságosan polimodális ahhoz, hogy egybe lehessen fogni népdalszerűen. Itt viszont a ritmus nagyon is magyaros-népdalos és a felseljő trocheusok is megkapják zenei ritmusukat („óriási”)

Vegyük sorra az eseményeket:

1-9. ütem: „heptatonía terzia”

10-17. ütem: kvázi Á-dó vagyis Á-dúr, bár a 9-12. ü. szöveg-illusztráló dallama a cisz-frig-be illik. A két rendszer közötti váltást a 10. ü. („óriási”) első felében a korábbiak enharmónikus átírása segíti, s bejön a h basszushang, mint a 11. ü-ben felhangzó domináns harmónia basszusa (nem V. fok tisztán, csak figuráció, körülírás terckvartszerűen...) A 13-16. ü. az A-hoz viszonyított B Kodály-dominánson nyugszik, felette a domináns tonikával váltakozik (funkciókeverés a helyi tonalitásban). Olyan dominánstról van szó, amelyben az V. fok szokásos szó (tonika kvintje) basszusát a poláris megfelelője váltotta fel: ra, a tonika felső kisszekundja!

The image shows a musical score snippet with two staves. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The music is in a key with one sharp (F#). The top staff shows a chord progression from measure 16 to 17. Measure 16 has a chord with notes F#4, A4, and C5. Measure 17 has a chord with notes F#4 and A4. The bottom staff shows a chord progression from measure 16 to 17. Measure 16 has a chord with notes B3, D4, and F#4. Measure 17 has a chord with notes B3, D4, and F#4. Labels include '12-16. ü.', '17. ü.', 'helyett:', 'Domináns', 'Tonika', and Roman numerals V, I, II, I. A bracket under the bottom staff indicates a 'bó 4' interval.

A 14.-16. ütemeket érdekesen színezi-gazdagítja a háromoktávós előkés motívum, mely a végén szinkópált pentaton két-kvartos fordulatban hajlik alá (a 3 keresztes rendszerhez viszonyítva mindez az ún. éles-pentatóniába – Bárdos! – tartozik: m-r-t-l-s-m (mi=cisz))

A következőkben (17-23. ü.) a kíséretben az egészhangúság válik uralkodóvá: a jobbkéz dominánsszeptim típusú akkord-párhuzamai, mixtúrái teljes egészében az omega rendszerben mozognak, csak egy-egy harmónia lép át az A-ra épülő egészhangúságból a másik – mondjuk B-re épülő omega-skálába. – A basszus orgonapontjai itt felfelé haladnak: a-h-c-d. Érdekes megfigyelni, hogy a basszusok újra megszólaltatásakor „hagyományos” együtthangzások jönnek létre (az ütemek 2. negyedén): A⁷, H⁷, C¹¹, D¹¹. Utóbbiak ún. akusztikus undecim-akkordok (a domináns szeptim hangzáshoz bő kvart járul).

Közben a dallam feltűnő gyakorisággal használ a skálalépések mellett szűkített hangközöket (20. ü. sz 4; 23. ü. sz 5)

23-24. ütem: egészhangúság a dallamban is (induló e később fesz-nek írva), majd néhány pentatóniába illő fordulat („A folyamnak mentében”) Itt is fontos pont az aranymetszés helye! A 27. ütemben hangrendszer és figurációváltás (Víz hullámai!) – NB. a dallamban is akad néhány szófestő momentum: korábban: „általszállánk” – lehajló skálamenet; itt (27-től): „letekintettünk” –

dallam lehajlik: „alattunk – felettünk” táguló dallam, hogy felhágjon a „bennünk” lévő „menny” magasára, az egész mű csúcspontjára!

Harmóniák: a hullámverés a c hanggal színezett b-moll szextakkordot hozza (desz basszus), majd a mozgás sűrűsödik (harminckettedek), a C basszusra épülő dúr-moll (e is, esz is!) nónakkordokkal (alfa-rendszer, „forró”). A „menny” fényességét pedig az emeli, növeli, hogy az f-re fellépő dallamot a megmélyített (cesz!) basszus kíséri, tehát nem a korábbi c tiszta kvartja, vagy az F-dúr alaphangja (a c ennek dominánsa lehetett volna!), hanem a cesz felhangsorbéli bó kvartja. (Tengely-fordulat, mert a C vonz F-et klasszikus domináns-tonika viszony helyett a C-Cesz (enh.: H) Kodály-domináns-tonika jelenik meg (a cesz persze az f-nek poláris, azaz tengelyrendszer-beli helyettesítője). Ráadásul: mindkettő igaz, mert az öt (!) ütemen (32-36.) keresztül zengő mennyei harmónia nem más, mint alul Cesz-dúr, a felső rétegében F-dúr!!

Mi jöhet még ezután? Az epilógus fokozatosan visz vissza a kiinduló ponthoz (ez persze már nem ugyanaz a hely(zet): átmentünk a hídon! (V.ö. Lendvai elemzéseit-értelmezéseit a bartóki híd-formáról! – pl. Cantata Profana – átmentek: átváltak...)

Tehát: 37. ü. megjelenik az „igazi tonika”: Gesz, Gesz-dúr és B-dúr akkordot hordozva. (Vagy: B-dúrmoll akkord Gesz orgonapont felett. Ilyen hosszan kitartott álló akkord még nem volt, eltűnt a figuráció, majd csak a zongora utójáték idézi fel a kezdésről. (V.ö. „Búsan csörög” epilógusával!) – Az énekszólam egészhangú rendszerbe illő motívummal búcsúzik, mintha csak a népdalos-pentaton m-r-l, fordulatot színezné el a leugró szűk kvinttel (kvázi m-r-szi); A Sostenuto utolsó akkordja is egészhangú: omega-ötös, (az előzmény csak késleltetés volt ehhez? Ez a 39. ütem beli gesz-b-c-d-e-ötöshangzat teljesen beleillik a zárásul visszatérő harmadik hétfokúságba!

Bizonyára ez a különleges hangrendszer teszi, hogy olyan furcsa „hideg, árnyékos” hatása van a zenének, s hogy olyan befejezetlennek, lebegőnek érzi az ember ...

A Himfy dalhoz (kiegészítés) – *kézzel, tollal írt kiegészítés*

1. A 28. ütem é utolsó hangja véleményem szerint nem túl jelentős hang önmagában, de mint két motívum kapcsolója fontos a zenei és éneklési (= előadási) folyamatban. Elkapni, lihegni rajta aligha szabadna! Ez az é mintegy vezetőhang a következő f-hez, a táguló motívum, az ismétlődő és-ek indításához. Ezután az é után kétszólamú, ritmikailag ellenpontoszó lesz a kíséret

az egyszólamban kibontott harmonikus figuráció után. Éppen arzikus jellege miatt fontos tehát. A szöveg is szorosan kapcsolódik „letekintettünk, és alattunk”. Ezt a szervességet kell az előadónak megragadnia.

2. „S hogy a bürün átalszállánk” – furcsa, jelentésével ellentétes hangulata van itt a szónak. Ti. a bürü kis hidat, patakon átvett deszkapallót jelent. Itt mintha valami gazos, bürökkel benőtt vízpartot sejténénk ki belőle. Ez azonban úgy hiszem „belemagyarázás”, félreérzés (nem csak félreértés). A hídról tekintettünk le a vízbe. Ez a híd adta meg a látomás, (külső, de méginkább belső látomás), az extázis lehetőségét. A hídon átmenve máshová jutunk – nem puszta életkép, hanem tán szimbólum is. Vö. Cantata profana. Ez is csoda a Himfy-dalban.

ITTZÉS MIHÁLY (1938–2018) KIADATLAN TANULMÁNYAI (KÖZREADTA: ITTZÉSNE KÖVENDI KATA)

– [Kodály-Berzsenyi: Magányosság \(1978\)](#)

– [Kodály-Berzsenyi: Levéltöredék barátnéhez – vázlatok egy analízishez \(1978\)](#)

– [Kodály-Berzsenyi: Az élet dele \(1978\)](#)

– [Kodály-Berzsenyi: A tavasz \(1978\)](#)

(Parlando 2023/3.)

[Dr. Ittzés Mihály: Kodály-Kölcsey: Búsan csörög a lomb \(1978\) \(A tanulmány első megjelenése a szerző születésének 85. évfordulójának tiszteletére.\) Közreadta: Ittzés Kata](#)

(Parlando 2023/4.)

[85 éve született dr. Ittzés Mihály. Kodály-Kölcsey: Elfojtódás \(1978\)](#)

(Parlando, 2023/5.)

[Ittzés Mihály kiadatlan elemzése. Kodály-Csokonai: A farsang búcsúszavai \(1978\)
\(Közreadta: Ittzés Kata\)](#)

(Parlando, 2023/6.)